

ДУБИЧ К.В.

**ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКРЕТНИХ
КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ**

Том 2

Навчальний посібник

«Магнолія 2006»

Львів 2024

УДК 364(477)(093)(075.8)
ББК 65272(4 Укр)я 73
Д 79

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

Рецензенти:

О.Г.Мурашин – завідувач кафедри права та міжнародної інформації Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України.

О.В.Тополь – професор кафедри організації соціально-психологічної допомоги населенню Чернігівського національного технологічного університету, доктор філософських наук, професор.

Н.П.Ярош – професор кафедри соціальної та гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентіві України, доктор з державного управління, професор.

Дубич К.В.

Д 79 Практика соціального забезпечення конкретних категорій населення. Том 2. Навчальний посібник. – Львів: «Магнолія 2006», 2024. – 429 с.

У навчальному посібнику розкрито та обгрунтовано систему соціального забезпечення конкретних категорій населення зокрема: сімей, людей похилого віку, учасників бойових дій та постраждалих від різного роду репресій, внутрішньо переміщених осіб, безробітних, інвалідів, дітей-сиріт та постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС та ін. Навчальний посібник написаний для студентів і викладачів галузі знань 23 «Соціальна робота» спеціальності 23.2. «Соціальне забезпечення» та фахівців-практиків соціальних служб, установ, закладів, громадських організацій, які працюють в системі соціального захисту населення.

ISBN 978-617-574-113-9

© Дубич К.В., 2024
© «Магнолія 2006», 2024

ЗМІСТ

Передмова	7
Розділ 1. Соціальний захист сімей та забезпечення соціальних стандартів їх життєдіяльності	10
1.1. Роль сім'ї в демографічному аспекті суспільного розвитку ..	10
1.2. Соціальне забезпечення у зв'язку з вагітністю та пологами..	16
1.3. Допомога при народженні дитини	20
1.4. Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку	26
1.5. Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування	31
1.6. Допомога на дітей одиницям матерям	33
1.7. Допомога при усиновленні дитини	38
1.8. Державна допомога сім'ям з дітьми	40
1.9. Форми та методи стягування аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб	44
1.10. Призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів	48
1.11. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям .	53
1.12. Виплата одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня»	60
Розділ 2. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	64
2.1. Основні напрями державної політики соціального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування	64
2.2. Прийомна сім'я та будинки сімейного типу і їх роль в соціальному забезпеченні дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	80
2.3. Захист майнових та житлових прав дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	87
2.4. Призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях	92

Розділ 3. Соціальне забезпечення безробітних в Україні..... 98

3.1.Правовий статус безробітного в Україні та забезпечення його прав на допомогу і зайнятість.....	98
3.2.Особливості соціального забезпечення безробітних через надання матеріальної допомоги	105
3.3.Умови, розмір та тривалість виплати допомоги по безробіттю незастрахованим особам	114
3.4.Порядок виплати допомоги по безробіттю	119
3.5.Умови та порядок одноразової виплати допомоги по безробіттю для організації безробітними підприємницької діяльності.....	125

Розділ 4. Соціально-економічні аспекти забезпечення інвалідів в Україні 130

4.1.Історичні та соціальні основи забезпечення інвалідів в Україні.....	130
4.2. Форми та методи соціально-економічного забезпечення інвалідів в Україні.....	133
4.3. Державна допомога особам, які не мають права на пенсію, інвалідам та на догляд за ними	149
4.4. Державна соціальна допомога на догляд за інвалідами.....	154
4.5. Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам.....	165
4.6. Особливості виплати державної соціальної допомоги дітям-інвалідам та інвалідам.....	178
4.7.Допомога на поховання інваліда з дитинства або дитини-інваліда.....	182
4.8. Особливості забезпечення інвалідів автомобілями	186
4.9. Черговість та пільги в забезпеченні інвалідів автомобілями	200
4.10. Забезпечення інвалідів автомобілями, визнаними гуманітарною допомогою	211
4.11.Виплати грошових компенсацій на бензин, ремонт і технічне обслуговування автомобілів та на транспортне обслуговування.....	215
4.12. Діяльність громадських організацій інвалідів	225

Розділ 5. Соціальний захист та забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.....	230
5.1. Соціально-економічні та суспільні наслідки техногенної катастрофи на Чорнобильській атомній електростанції.	230
5.2. Особливості визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій та відселення та переселення громадян з територій, які зазнали радіоактивного забруднення.....	234
5.3. Умови визначення соціальних статусів осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.....	238
5.4. Соціальне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи по категоріях	247
5.5. Соціальне забезпечення дітей, потерпілих від Чорнобильської катастрофи	256
5.6. Особливості соціального забезпечення населення, яке потерпіло від Чорнобильської катастрофи: забезпечення\ житлом та компенсація за майно, втрачене у зв'язку з евакуацією, відселенням або самостійним переселенням	262
5.7. Умови та регулювання праці громадян, які працюють на територіях радіоактивного забруднення	268
5.8. Одноразові компенсації особам за визначеними категоріями	271
Розділ 6. Соціальне забезпечення та пільги ветеранам і інвалідам війни, учасникам бойових дій та дітям війни.....	277
6.1. Соціальний статус ветеранів та інвалідів війни і учасників бойових дій.....	277
6.2. Пільги учасникам бойових дій та гарантії їх соціального забезпечення.....	287
6.3. Соціальні пільги та допомога інвалідам війни та прирівняним до них особам	291
6.4. Соціальні пільги та допомога учасникам війни	297
6.5. Соціальне забезпечення осіб за особливі заслуги перед Батьківщиною.....	302
6.6. Виплата разової грошової допомоги до Дня Перемоги	306
6.7. Соціальне забезпечення жертв нациських переслідувань	308
6.8. Форми та методи соціального забезпечення колишніх неповнолітніх в'язнів концентраційних таборів.....	313

6.9. Соціальне забезпечення колишніх малолітніх в'язнів концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	317
6.10. Особливості соціального забезпечення в'язнів концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання	322
6.11. Соціальна підтримка дружин (чоловіків) померлих жертв нацистських переслідувань.....	325
6.12. Особливості соціального забезпечення дружин (чоловіків) померлих інвалідів	329
6.13. Умови та форми здійснення компенсаційних виплат та надання гуманітарної допомоги жертвам нацистських переслідувань	330
6.14. Державні соціальні гарантії «дітям війни»	332
6.15. Соціальне забезпечення учасників бойових дій, які безпосередньо брали участь в антитерористичній операції, їх сімей та сімей загиблих учасників АТО	334
6.16. Особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні	357
Розділ 7. Соціальний забезпечення громадян через систему призначення субсидій.....	377
7.1. Призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.....	377
Перелік законодавчих актів, що регулюють процес надання соціальної допомоги в Україні конкретним категоріям населення.....	394
Список рекомендованої літератури.....	403
Додатки	414

ПЕРЕДМОВА

Становлення соціального забезпечення як окремого професійного напрямку підготовки фахівців в Україні розпочалося в 2007 році, коли Постановою Кабінету Міністрів було визначено нову галузь знань 1301 «Соціальне забезпечення», куди з галузі знань «Соціологія» перевели спеціальність «соціальна робота» та відкрили нову спеціальність «соціальна допомога» як основну складову соціального забезпечення. В 2015 році Міністерство освіти та науки визначаючи та уgrupовуючи галузі знань запровадило нову галузь знань на якій базується система соціального захисту Україна 23 «соціальна робота» куди ввійшло два напрями підготовки: «соціальна робота» та «соціальне забезпечення».

Безумовно соціальне забезпечення як вид практичної діяльності здійснювалось весь період незалежності України, а до цього і системою соціального забезпечення Радянського Союзу куди входила Україна, як одна з 15-ти республік.

Складність ситуації полягала в тому, що до виділення соціального забезпечення в окремий напрям професійної підготовки цю функцію частково виконувала соціальна робота, чому частково – в планах професійної підготовки соціальних працівників, дисципліни які вивчалися, фундаментально не розглядали сутність соціального забезпечення її нормативно-правової бази, методики призначення та нарахування соціальної допомоги різним категоріям населення, що опинились в складних життєвих обставинах. Випускники з дипломами соціальних працівників працевлаштовувались в соціальні служби, які безпосередньо займались призначенням та нарахуванням соціальної допомоги, і з перших кроків вони зіштовхувались з проблемами професійної діяльності, тому що під час підготовки вони не вивчали формул її нарахування та нормативно-правової бази, що є основною складовою професійних обов'язків.

Становлення соціального забезпечення, як професійного напрямку підготовки припало на період реформування системи соціального захисту населення і це вимагає реагування на всі зміни в законодавстві та соціальному забезпеченні населення України.

В зв'язку з цим одразу виникла проблема з розроблення галузевих стандартів ліцензування напрямку підготовки «соціального забезпечення» та навчально-методичного забезпечення.

Багаторічний досвід організації і проведення навчального процесу, розроблення державного галузевого стандарту освіти з соціальної роботи з особливою гостротою поставили питання про створення комплекту підручників та навчальних посібників з усіх дисциплін, що входять в перелік професійної підготовки інспекторів з «соціального забезпечення».

Завдання це непросте, адже ні теорія «соціального забезпечення», ні інші наукові аспекти цієї професійної практичної діяльності не досліджувалися, соціальна робота за основу обґрунтування та розроблення свого навчально-методичного забезпечення взяла адаптовані теорії міжнародних наукових шкіл та дослідницьких інституцій.

Складність даної проблеми полягала в тому, що самою сутністю соціального забезпечення обумовлено інтеграційний суспільно-соціальний, економічний та юридичний зміст її наповнення, що вимагає використання в освітній та практичній діяльності закономірностей, принципів та методів цих та інших галузей знань. На думку автора теорія соціального забезпечення являє собою системне узагальнення конкретних знань, взятих в процесі вивчення та перетворення соціально-економічних потреб та проблем клієнтів системи соціального захисту України. В зв'язку з цим дуже важливою складовою є аналіз як загальної характеристики наук, що вивчають все, що пов'язане з людиною та суспільством, так і специфіки науково-дослідного підходу до теорії соціального забезпечення.

Одним з важливих та актуальних науково-дослідних аспектів соціальних знань відноситься визначення та аналіз категорійного апарату теорії соціального забезпечення, наукове осмислення моделей та методів соціального забезпечення, без чого неможливе вивчення технологічних аспектів з підвищення ефективності і дієвості його методів. Саме це спонукає до аналізу співвідношення теорії соціального забезпечення з такими науками, як економіка, право, соціологія, психологія, демографія, соціальна робота тощо.

Між становленням та розвитком соціального забезпечення, його сутністю і формами діяльності, з однієї сторони, та соціальними відносинами, соціально-економічними та політичними установками держави та суспільства в яких воно реалізується, з іншої сторони існує тісний зв'язок.

Україна розпочала інтеграцію в євро простір і це спонукало

до науково-дослідних процесів формування та функціонування соціальних служб та введення критеріїв ефективності соціального забезпечення різним категоріям населення, і в зв'язку з цим є актуальним розгляд питань взаємодії соціального забезпечення, соціальної роботи та соціальної політики держави.

Даний посібник є спробою автора систематизувати соціальне забезпечення, що базується на соціально-економічних правах, стандартах, соціальних гарантіях, методах та допомозі конкретним категоріям клієнтів.

Особливістю навчального посібника є те, що він написаний у відповідності до освітньо-професійної програми галузі знань 23 «соціальна робота» спеціальності 23.2 «соціальне забезпечення» та навчальної дисципліни «Історія, теорія і практика соціального забезпечення» навчального плану спеціальності з підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». В кожному розділі передбачено список рекомендованої літератури та питання для самоконтролю.

Автор сподівається, що посібник буде корисним для студентів, аспірантів, викладачів, практичним працівникам та науковцям, що здійснюють навчання, дослідження та професійну діяльність в сфері соціального забезпечення.

ДУБИЧ К.В.

**ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКРЕТНИХ
КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ**

Навчальний посібник

Формат 60x84/16. Папір друк. №2. Гарнітура Times New Roman
Умовн. друк. арк. 24,94.

ПП «Магнолія 2006»

м. Львів-53, 79053, Україна, тел.+380503701957

e-mail: magnol06@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції:

серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року,

видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України

Надруковано у друкарні видавництва «Магнолія 2006»